

Стратегічне значення транскордонного співробітництва для сталого розвитку регіонів України (на прикладі Закарпаття)

На сьогоднішній день, будь яка держава, регіон, місто чи територіальна громада прагнуть відповідати світовим стандартам, щоб бути успішними та конкурентоздатними. І головним трендом, який проголошений Організацією Об'єднаних Націй на XXI століття є концепція сталого розвитку. Проблема забезпечення сталого розвитку є однією з актуальних, коли суспільний розвиток визначальною мірою залежить від процесів глобалізації. Хоча окремі характерні риси глобалізації існували фактично протягом усієї людської історії, усвідомлення їх комплексного впливу на перебіг соціально-економічних процесів у різних країнах стало реальністю в останні два десятиліття, коли досить чітко проявилася тенденція переходу від національно-державних форм соціального буття до глобального демократичного громадянського суспільства (єдиного людства) [2].

З огляду на прискорення євроінтеграційних процесів, для України питання підвищення ефективності державного управління сталим розвитком регіонів переходить із суто теоретичної площини до науково-практичної. Наявність економічного, соціального та екологічного компонентів сталого розвитку обумовлюють урахування в екологічній, соціальній та економічній політиці відповідних вимог.

На думку більшості як вітчизняних так і зарубіжних дослідників, головною «ареною» для впровадження теорії сталого розвитку в практику повинні стати саме регіони, оскільки вони: виступають найбільш керованою структурою, що займає рівновіддалене становище в управлінському просторі країни (центр - регіони – міськради (райони) - громадянин); є історично найбільш стійкими територіальними утвореннями, що сформували за період свого існування відокремлені соціуми, деякі навіть з певним набором національних та етнічних ознак; сумірні за своїми розмірами з деякими країнами світу, являючи собою найбільш оптимальну структуру для позиціонування в зовнішньоекономічному просторі; набули в період реформ досвіду поєднання практики стимулювання ринкових перетворень на своїх територіях з політикою держрегулювання цих процесів.

Прикладом такого регіону є Закарпаття. За інтегральним показником сталого розвитку областей України Закарпатська область завжди входить у п'ятірку найкращих. [4, с. 144]. І це зумовлено насамперед особливим місцем розташування області – безпосередньою близькістю з Європейським Союзом. У Європі взагалі важко віднайти регіон, який мав би таке унікальне географічне розташування на збігу кордонів 5-ти країн. До географічних і геополітичних факторів і чинників слід додати і етнокультурно-цивілізаційний вимір багатовікового мирного співжиття на Закарпатті багатьох етносів і субетносів, що є важливою складовою архітектури безпеки в цьому європейському мегарегіоні і Європі загалом. Деякі прикордонні населені пункти межують одночасно з двома країнами і це звичайно безпосередньо відображається на їхньому існуванні та можливостях розвитку.

Тенденції глобальних світових процесів дозволяють по-новому оцінити місце прикордонних територій у розвитку міжнародних відносин. Прагнення регіонів багатьох держав знайти своє місце серед учасників міжнародного співробітництва вимагає проведення спільних досліджень соціально-економічних проблем прикордонних територій, результатом яких має стати вияв проектних рішень і обґрунтувань з метою їх практичної реалізації як на національному, так і на

міжнародному рівнях. І з практичної, і з академічної позицій комплексний процес євроінтеграції і розширення ЄС сприяв приверненню уваги до прикордонних регіонів як до зон міждержавної взаємодії [2].

У смузї місцевого прикордонного руху на Закарпатті проживають 415 тисяч громадян України. Тобто це така кількість громадян, які мають можливість скористатися нагодою, щоб отримати право на безперешкодний перетин кордону на довготривалий термін (від одного до п'яти років). Найбільше цим правом користуються жителі населених пунктів, які в безпосередній близькості до кордону, тобто де є пункти перетину або ж ті, які користуються малим прикордонним рухом. І саме ці групи громадян України, які є жителями прикордонних громад найбільше відчують сутність транскордонного співробітництва. Весною 2017 року автором було проведено ряд інтерв'ю з головами прикордонних населених пунктів Закарпатської області. І більшістю з них було зазначено, що наявність кордону для них - це:

- встановлення та розширення торгово-економічних відносин для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, малого та середнього бізнесу;
- збільшення туристичного та транзитного потенціалу Словаччини, Румунії, Угорщини, Польщі та України;
- підтримка родинних зв'язків;
- подальший розвиток культурних та освітніх відносин шляхом започаткування та реалізації спільних проектів, фестивалів, концертів, виступів народних колективів, виставок художників та наукових конференцій.

Водночас вони вказують, що жодних загроз, які пов'язані з близькістю кордону немає. Хіба що можна вказати певні можливості для нелегальної міграції, певна формальність деяких білатеральних зв'язків, засмічення території громад, особами, які перетинають кордон тощо.

Для покращення даної ситуації варто стратегічно працювати по обидва боки кордону як окремо, так і разом. Вже з початку незалежності України в області починають розробляти плани розвитку, а з початку 2000-их запроваджуються стратегічні ініціативи, які сприяють підвищенню прогнозованості розвитку території та мінімізації негативних наслідків різного рівня соціально-економічного розвитку по обидва боки кордону. Аналізуючи хронологію появи довготермінових і прогнозних документів Закарпатської обласної влади можна стверджувати, що окремі розробки з'явилися ще з кінця 80-их років ХХ ст. Загалом протягом 1989–2016 рр. в області були розроблено ряд документів зі стратегічним спрямуванням. Зокрема: Програма «Закарпаття – 2004» (2000–2001 рр.), Концепція сталого розвитку Закарпаття (2002 р.), Регіональна стратегія розвитку Закарпатської області до 2015 р., Стратегія розвитку Закарпатської області до 2020 р.

Звичайно, що регіональні стратегічні документи, як правило є відображення загальнонаціональних. Найважливішими з яких є: Концепція державної регіональної політики (2001 р.), Державна стратегія регіонального розвитку (2014 р.), Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" (2015 р.)

Правове регулювання транскордонного співробітництва в Україні визначається Законом про транскордонне співробітництво, який набрав чинності 24 червня 2004 року, а також Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та євро регіонів». Метою транскордонного співробітництва є розвиток соціально-економічних, науково-технічних, культурних та інших зв'язків і добросусідських відносин між суб'єктами та учасниками транскордонного співробітництва на принципах визнання суверенітету, територіальної цілісності та непорушності кордонів держав; урахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва; узгоджене усунення політичних,

економічних, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці (стаття 2) [1].

Транскордонного співробітництва (далі - ТКС) у Закарпатті, згідно Стратегії розвитку Закарпаття до 2020 року розглядається в якості стратегічної і постійно зміцнюваної та вдосконалюваної платформи для економічного і культурного та духовного розвитку Закарпаття і його громад.

Більше того, якщо у Регіональній стратегії – 2015 ТКС було виділено в окрему стратегічну ціль «Поглиблення транскордонної та євро регіональної співпраці», то в Стратегії Закарпаття – 2020 доцільно ТКС в якості одного із важливих інструментів регіонального розвитку поширити на реалізацію усіх без винятку стратегічних і операційних цілей та завдань [3]. Таким чином, нова регіональна стратегічна роль ТКС буде обумовлена ще й сучасними європейськими підходами до взаємодії прикордонних територій з визначенням пріоритетів фінансової підтримки ТКС щодо 4-х аспектів взаємодії: економіка; суспільство і соціальна сфера; екологія та сталий розвиток; організаційні та адміністративні механізми співпраці.

Важливим є і те, що регіональна політика ЄС, спрямована на ліквідацію диспропорцій розвитку і підвищення рівня життя населення, здебільшого стосується периферійних, східних регіонів країн-сусідів України. І саме ці східні для них регіони є сусідніми до периферійних ще з часів СРСР західних регіонів України, до яких відноситься і Закарпаття. Отже, цілі ЄС і України щодо просторово-регіонального розвитку повністю співпадають, їх досягнення значною мірою може забезпечуватись через механізми й інструменти ТКС [3].

Тобто за збігом всіх факторів, як внутрішніх, так і зовнішніх стратегічні ініціативи Закарпатської області тісно пов'язані з ініціативами прикордонних регіонів Європейського Союзу, що реалізуються в рамках операційних програм та програм технічної допомоги Європейського Союзу. Важливим етапом стратегічного планування прикордонних регіонів є створення спільних транскордонних стратегій та програм розвитку, комунікаційних стратегій, направлених на зміцнення співпраці та підвищення конкурентоспроможності територій. Реалізація Стратегічної цілі «Поглиблення транскордонної та євро регіональної співпраці «Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року» впродовж 2007 – 2014 рр. проводилась як через проектну діяльність підприємств, організацій і установ, так і через організаційно-договірні відносини з сусідніми прикордонними регіонами, а також – через розробку і реалізацію білатеральних та міжрегіональних стратегій ТКС в прикордонних регіонах. Такі стратегії розвитку розроблялися найчастіше у співпраці з словацьким та польськими представниками як державних так і не державних інституцій. Так, перелік чинних угод про білатеральне ТКС з прикордонними регіонами сусідніх країн, укладених Закарпатською ОДА і Закарпатською облрадою станом на кінець 2017 року, включає такі сусідні регіони: Прешівський і Кошицький самоврядні краї (Словаччини), повіти Сату-Маре і Марамуреш (Румунія), області Саболч-Сатмар-Берег та Гевеш (Угорщина), Підкарпатське воєводство (Польща). Зазначені спільні і скоординовані управлінські документи регіональних влад відіграють важливу роль середньострокових програм ТКС стратегічного характеру.

Отже, важливою складовою для сталого розвитку регіонів є врахування зовнішніх та внутрішніх чинників. Прикордонні території, як наприклад Закарпатська область, з огляду на своє місце розташування мають використовувати потенціал транскордонного співробітництва. Запозичення досвіду та зміцнення співпраці з сусідніми для України країнами Європейського Союзу на євроінтеграційному шляху є запорукою успіху.

Література

1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>
2. Лагно В. Механізми державного управління сталим розвитком регіонів на засадах регіонального та транскордонного співробітництва / Валерій Лагно [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dsum.edu.ua/upload/diser/006_lagno/lagno_dis.pdf
3. Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2015/05/strategiya.pdf
4. Омаров, Ш. А. Огли. Оцінка сталого розвитку регіонів України [Текст] / Ш. А. Огли Омаров // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 139–150